

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Київський національний університет
імені Тараса Шевченка**

С.В. Очкуренко

**МІСЦЕ ФІНАНСОВОГО ПРАВА
В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ**

Монографія

Київ
2017

УДК 347.73(477)
О - 94

Рекомендовано до друку
Вченою радою юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 27.06.2017 року)

Рецензенти:

А.О. Монаєнко – доктор юридичних наук, професор, директор Центру східноєвропейського права Інституту законодавства Верховної Ради України;

Л.М. Касьяненко – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри фінансового права Університету Державної фіскальної служби України;

І.Л. Самсін – доктор юридичних наук, професор кафедри загально-правових дисциплін Київського національного торговельно-економічного університету.

Очкуренко С.В.

О - 94 Місце фінансового права в системі права України: проблеми теорії і практики : монографія / С.В. Очкуренко. – Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 460 с.

ISBN 978-966-916-408-7

У монографії розглядаються проблеми визначення місця фінансового права в системі права. З метою вирішення цих проблем визначається сфера регулювання фінансовим правом суспільних відносин і сфера впливу фінансового права на відносини, що регулюються іншими галузями права. У процесі дослідження розглядається велика кількість теоретичних і практичних питань: критерії виділення фінансового права в системі права, співвідношення права і законодавства, нормативного положення і норми права, види правового впливу, особливості субсидіарного правозастосування, механізми взаємодії фінансового права з конституційним, адміністративним, цивільним, трудовим правом і галузями права, що здійснюють охорону фінансових відносин та ін.

Монографія призначена для науковців, законодавців, юристів-практиків, викладачів, аспірантів та студентів юридичних навчальних закладів.

УДК 347.73(477)

© С.В. Очкуренко, 2017
ISBN 978-966-916-408-7 © Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ	
ФІНАНСОВОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ	9
1.1. Критерії побудови системи права та виділення галузей права	9
1.2. Критерії виділення фінансового права в системі права України	50
1.3. Фінансове право як фундаментальна галузь в системі права України	95
1.4. Висновки до розділу 1.	137
РОЗДІЛ 2	
ВЗАЄМОДІЯ ФІНАНСОВОГО ПРАВА З КОНСТИТУЦІЙНИМ	
ТА АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ	156
2.1. Конституційно-правові аспекти інтеграції фінансового права в систему права України	156
2.2. Розмежування та взаємодія фінансового і адміністративного права України	191
2.3. Висновки до розділу 2.	231
РОЗДІЛ 3	
ВЗАЄМОДІЯ ФІНАНСОВОГО ПРАВА	
З ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ	239
3.1. Розмежування та зв'язок фінансового і цивільного права	239

3.2. Активна роль цивільного права у відношенні до фінансового права і сфери його дії	296
3.3. Активна роль фінансового права у відношенні до цивільного права	321
3.4. Висновки до розділу 3	354

РОЗДІЛ 4

ВЗАЄМОДІЯ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

З ІНШИМИ ГАЛУЗЯМИ ПРАВА	363
--------------------------------------	------------

4.1. Розмежування і взаємозв'язок фінансового і трудового права	363
4.2. Фінансове право і галузі права, що виконують у відношенні до нього охоронну функцію	398
4.3. Висновки до розділу 4	429

ВИСНОВКИ	438
-----------------------	------------

ВСТУП

Фінансове право характеризується інтенсивними зв'язками з іншими галузями права, суспільними відносинами, що регулюються іншими галузями права, і відповідними сферами суспільного життя. Тому важливою задачею науки фінансового права є відмежування фінансового права від інших галузей права, суспільних відносин, що регулюються цією галуззю права, від відносин, що регулюються іншими галузями права, фінансових правовідносин від правовідносин іншої галузевої належності. Уже ця задача є вельми складною. Проте, здійснивши таке відокремлення, ми зробимо тільки перший крок у напрямку визначення місця фінансового права у системі вітчизняного права. Наступний крок полягає у виявленні зв'язків фінансового права із суміжними галузями права, фінансових відносин, що регулюються однойменною галуззю права з відносинами, які регулюються суміжними галузями права, фінансових правовідносин із суміжними правовідносинами. Але здійснення цього кроку є ще більш складною задачею, ніж здійснення названого вище першим кроку.

Причиною складності названих задач є слабкість необхідної для їх вирішення методологічної бази. Найбільш відомими науковими працями, що могли б претендувати на роль методологічного підґрунтя дослідження проблеми місця фінансового права в системі права є дві монографії С.С. Алексєєва¹, а також численні статті з питань системи права, що були опубліковані в процесі першої (1938–1939 рр.), другої (1956–1958 рр.) і сучасних дискусій з цих питань. Але ж, якщо проблема виділення галузей права у згаданих наукових публікаціях була задовільно хоча б поставлена, то проблема зв'язків, що обумовлюють місце галузей права в системі права, за нашими оцінками, узагалі не була поставлена. Більше того, не був створений навіть категоріальний апарат, за допомогою якого могла б вирішуватись проблема зв'язків між

¹ Алексєєв С.С. Общие теоретические проблемы системы советского права / С.С. Алексєєв. – М.: Госюриздат, 1961. – 188 с.
Алексєєв С.С. Структура советского права / С.С. Алексєєв – М.: «Юрид. лит.», 1975. – 264 с.

галуззями права. Правда, одна із таких категорій – «правове регулювання» уже давно набула хрестоматійного характеру. Але друга з цих категорій – «правовий вплив» набула одностороннього змісту, а в результаті цього – і другорядного значення. Те розуміння правового впливу, яке є визнаним, не передбачає використання цього поняття для цілей виявлення характеру зв'язків між галуззями права. Між тим, це поняття належало б підняти до рівня однієї із головних категорій юридичної науки, що може служити цілям дослідження зв'язків між галуззями права. Для цього, звичайно, треба по-новому визначити співвідношення категорій правового регулювання і правового впливу.

Слабкість методологічної (теоретичної) бази дослідження проблеми місця фінансового права в системі права обумовлена слабкістю емпіричної бази теоретичних (теоретико-правових) досліджень проблем системи права. Правда, це характерно не тільки для теоретико-правових досліджень. Галузеві юридичні науки, за логікою речей, повинні були створити емпіричну базу для теоретичних досліджень системи права, бо якраз вони покликані безпосередньо досліджувати нормативний матеріал. Але традиція належної уваги до емпіричної бази в юридичній науці не склалася. Тому, залишилися не поміченими навіть ті міжгалузеві зв'язки в праві і пов'язані з ними явища, які є очевидними.

Завданням цього дослідження є визначення місця фінансового права в системі права на розширеній методологічній і емпіричній (нормативній) базі. Результати, які передбачається отримати в підсумку дослідження, можуть мати істотне теоретичне і практичне значення. Якщо це – так, з'являється підстава стверджувати, що дане дослідження має ознаку актуальності.

Висловлю щиро вдячність науковому консультанту – академіку **Лідії Костянтинівні Вороновій**, яка на жаль, не дожила до виходу в світ цієї монографії, професору **Надії Юрївні Пришві**, яка де-факто стала моїм науковим консультантом після смерті Лідії Костянтинівни, колегам – викладачам кафедри фінансового права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, всім співробітникам юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка на чолі з професором **Іваном Сергійовичем Гриценком** за допомогу, надану при підготовці цієї монографії, а також іншим науковцям, що своїми